

Recensie *Eenheid Universum*

Het is verleidelijk om *Eenheid Universum* te lezen als een bundel die een klassiek filosofisch probleem opnieuw wil oplossen: waarom er iets is en niet niets. Maar wie dat verwacht, komt bedrogen uit—en precies daarin ligt de kracht van dit boek. In plaats van een antwoord te formuleren, ondergraaft René Oudeweg systematisch de voorwaarden waaronder zo'n antwoord überhaupt denkbaar zou zijn. Het resultaat is geen theorie, maar een veld van resonanties waarin verschil, eenheid en hun wederzijdse afhankelijkheid telkens opnieuw worden geënceneerd.

Wat deze bundel onderscheidt van veel hedendaagse filosofie, is de manier waarop zij weigert zich te stabiliseren in een duidelijk register. De essays bewegen zich op het snijvlak van metafysica en literatuur, met een stijl die doet denken aan de meer essayistische passages van Peter Sloterdijk: breed uitwaaierend, associatief, maar zelden vrijblijvend. Zinnen bouwen zich op als kleine systemen die zichzelf ondergraven nog voordat zij volledig zijn voltooid. Dat kan, zeker in de eerste essays, een zekere weerstand oproepen. De lezer wordt niet begeleid, maar eerder ondergedompeld.

Het openingsessay, over het “eerste verschil”, zet meteen de toon. Hier wordt geen kosmologisch begin gepresenteerd, maar een conceptuele breuk die het denken zelf mogelijk maakt en tegelijk ondermijnt. Oudeweg schrijft niet over het begin, maar vanuit het onvermogen om het begin te denken zonder het te vervormen. Deze beweging—een voortdurende reflectie op de voorwaarden van het denken—keert in verschillende gedaanten terug door de hele bundel.

Sterk is hoe het boek vervolgens concreter wordt zonder zijn abstracte inzet te verliezen. Het essay over het lichaam fungeert als een scharnierpunt: hier krijgt het verschil een tastbare vorm, als grens en doorlaatbaarheid tegelijk. Het lichaam verschijnt niet als stabiele eenheid, maar als een voortdurend onderhandelende samenhang. In het daaropvolgende essay over seksuele voortplanting wordt deze spanning verder opgevoerd. Voortplanting wordt niet gelezen als continuïteit, maar als een mechanisme dat verschil reproduceert onder het mom van verbinding. Het individu blijkt een doorgang, geen bestemming.

Misschien het meest intrigerend is het middenstuk van de bundel, waarin de “terreur van de astronomische schaal” en de “mislukking van taal” worden uitgewerkt. Hier toont Oudeweg zich op zijn scherpst. De confrontatie met kosmische onmetelijkheid wordt niet geromantiseerd, maar beschreven als een ontregeling van elke menselijke maat. Even ontregelend is de analyse van taal: niet als transparant medium, maar als een systeem dat voortdurend totaliteit belooft en die belofte even consequent faalt. Deze dubbele beweging—van buiten (de kosmos) en binnen (de taal)—plaatst de lezer in een positie waarin elke vorm van zekerheid wordt uitgehold.

In het essay over “de terugkeer van het geheel” komt expliciet de dialoog met Georg Wilhelm Friedrich Hegel naar voren. Oudeweg vermijdt de klassieke valkuil om Hegel als systeemdenker simpelweg af te wijzen, en leest hem eerder als denker van een dynamisch geheel dat nooit buiten zijn eigen beweging kan worden geplaatst. Dit is een van de meest overtuigende momenten in de bundel: het geheel wordt niet gerehabiliteerd als oplossing, maar hergedacht als probleem dat niet kan worden afgesloten.

Het slotessay, waarin François Laruelle en diens idee van het “Ultra-One” worden opgevoerd, vormt een radicale verschuiving. Waar Hegel nog een denken van samenhang biedt, ondergraaft Laruelle elke poging tot totalisering. Het Ultra-One verschijnt als een eenheid die zich onttrekt aan relatie, aan verschil, aan het denken zelf. Voor sommige lezers zal dit aanvoelen als een anticlimax—een weigering om het opgebouwde spanningsveld te “lossen”. Maar men kan het ook lezen als de logische consequentie van de hele bundel: een denken dat niet eindigt in synthese, maar in een verschuiving van perspectief.

Toch is het boek niet zonder zwakke punten. De stilistische ambitie is soms zo groot dat zij haar eigen helderheid ondermijnt. Bepaalde passages neigen naar oververzadiging: te veel concepten, te weinig rust. Dit past binnen de esthetiek van het boek, maar vraagt veel van de lezer. Wie op zoek is naar strakke argumentatie of systematische opbouw, zal hier weinig houvast vinden.

Daarnaast kan men zich afvragen in hoeverre de bundel werkelijk vooruitkomt ten opzichte van de tradities waarop zij reflecteert. De voortdurende beweging van ondergraving en herformulering is indrukwekkend, maar dreigt soms cirkelvormig te worden. Het verschil wordt telkens opnieuw gedacht, maar zelden echt verlaten. Of dat een probleem is, hangt af van wat men van filosofie verwacht: een uitweg, of een verdieping van het probleem.

Wat Eenheid Universum uiteindelijk biedt, is geen doctrine, maar een ervaring. Het is een boek dat niet zozeer gelezen wil worden als wel ondergaan. De lezer wordt meegenomen in een proces van destabilisatie, waarin vertrouwde categorieën—eenheid, verschil, geheel, lichaam, taal—hun vanzelfsprekendheid verliezen en opnieuw moeten worden doordacht.

Voor wie bereid is zich aan deze beweging over te geven, is de beloning aanzienlijk. Oudeweg laat zien dat filosofie niet hoeft te eindigen in systemen of antwoorden, maar kan functioneren als een vorm van intensivering: een manier om de vragen zelf scherper, complexer en misschien ook eerlijker te maken.

In een tijd waarin veel denken zich terugtrekt in specialistische niches of juist vervlakt tot toegankelijke oppervlakkigheid, kiest Eenheid Universum voor een derde weg: moeilijk zonder hermetisch te worden, ambitieus zonder dogmatisch te zijn. Het is een boek dat zijn lezer niet geruststelt, maar uitdaagt—en juist daarin zijn relevantie vindt.